

СЕКЦІЯ 1

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ, КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ СЕРЕД ДІТЕЙ З ПСИХОФІЗИЧНИМИ ВАДАМИ

УДК 376.1-056.264-053.4:81'233:796.012.1

А. В. Адаменко
студентка спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

М. Ю. Ємяшева
викладач
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ВПЛИВ ДРІБНОЇ МОТОРИКИ НА РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкрито особливості дрібної моторики та її вплив на розвиток мовлення дітей.

В статье раскрыты особенности мелкой моторики и ее влияние на развитие речи детей.

The article reveals the features of fine motor skills and its impact on the development of children's speech.

Ключові слова: дрібна моторика, розвиток мовлення, пальчикові ігри, рівень розвитку дрібної моторики.

Ключевые слова: мелкая моторика, развитие речи, пальчиковые игры, уровень развития мелкой моторики.

Keywords: speech disorders, finger games, language development, the level of development of fine motor skills.

Постановка проблеми. Відомим є той факт, що в дітей із мовленнєвими порушеннями спостерігається різного ступеня прояв загальної моторної недостатності, а також відхилення в розвитку тонких рухів пальців рук. Доведено, що рівень розвитку вищих форм пізнавальної діяльності залежить від стану рухового аналізатора в цілому, а особливо від рівня сформованості тонких рухів кистей та пальців рук. У зв'язку з цим є обов'язковим проведення заходів щодо розвитку дрібної моторики руки в системі корекційно-розвивального навчання дітей. Тому проблема розвитку дрібної моторики є досить актуальною.

Аналіз досліджень і публікацій.

Проблема розвитку дрібної моторики вивчалася протягом кількох десятиліть. Дослідження (І. Сеченова, І. Павлова, А. Ухтомського, В. Бехтерева, А. Соколова та ін.) показали виняткову роль рухів рухово-кінестетичного аналізатора в розвитку мовлення й мислення дітей. Дослідники (М. Бернштейн, В. Бехтерев, В. Гіляровський, О. Запорожець, М. Кольцова, О. Мастюкова, Л. Фомина та ін.), які вивчали діяльність головного мозку, психічний розвиток дитини стимулюючий вплив функції руки на розвиток мовлення. Проведені експерименти М. Кольцової показали, що ступінь розвитку рухів пальців співпадає з ступенем розвитку мовлення дітей дошкільного віку [6].

Мета статті – розкрити вплив дрібної моторики на розвиток мовлення дітей із.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку О. Ушакова, моторика (лат. motus – рух) – рухова активність організму або окремих органів. Під моторикою розуміють послідовність рухів, які у своїй сукупності потрібні для виконання будь-якої певної задачі. Моторика поділяється на велику й дрібну моторику, а також моторику певних органів [3, с. 56]. Дрібна моторика – здатність маніпулювати дрібними предметами, передавати об'єкти з руки в руку, а також виконувати завдання, що потребують скоординованої роботи очей і рук [3, с. 57].

М. Алексєєва вважає, що навик дрібної моторики використовуються для виконання таких точних дій, як «пінцетне тримання» (великим і вказівним пальцями) для маніпулювання невеликими об'єктами, малювання, вирізання, застібання гудзиків, в'язання, гри на музичних інструментах тощо [1, с. 208]. Отже, дрібна моторика – це сукупність скоординованих дій м'язової, кісткової і нервової систем

людини із застосуванням зорової системи для виконання дрібних, точних рухів кистями і пальцями рук і ніг. Часто разом із поняттям «дрібна моторика» використовується термін «спритність» [1, с. 210].

Рівень розвитку дрібної моторики – один з показників готовності дитини до шкільного навчання, адже рівень розвитку мовлення прямо залежить від ступеня сформованості тонких рухів пальців рук. Зазвичай, якщо рухи пальців розвинені відповідно до віку, то й мовленнєвий розвиток – у межах вікової норми. Якщо ж розвиток рухів пальців відстає, то затримується і розвиток моторної сторони мовлення, хоча загальна моторика при цьому може відповідати нормі. Проте не всі батьки знають про таку взаємозалежність, а тому втрачають можливість вчасно допомогти дитині уникнути проблем у мовленнєвому розвитку [5, с. 88].

Вчені довели, що з анатомічної точки зору, близько третини всієї площі рухової проекції кори головного мозку займає проекція кисті руки, яка розташована дуже близько від мовленнєвої зони Брока і Верніке [5, с. 102]. У зв'язку з цим, було висунуто припущення про суттєвий вплив рухів пальців на формування і розвиток мовленнєвої діяльності дитини. Тому, щоб навчити малюка говорити, необхідно не тільки тренувати його артикуляційний апарат, але й розвивати дрібну моторику пальців рук. В. Бехтерев довів, що рухи руки впливають на розвиток мовлення. У дослідженнях сучасних вчених (М. Бернштейна, М. Кольцової) увага концентрується на дрібній моториці, тобто тонких рухах пальців. Встановлено, що рівень розвитку мовлення дітей прямо залежить від сформованості тонких рухів пальців рук. Якщо розвиток дрібної моторики відповідає віку, то й розвиток мовлення знаходиться в межах норми. Доведено, що рухи пальців стимулюють дозрівання центральної нервової системи і прискорюють розвиток мовлення дитини. Таким чином, постійне стимулювання зон кори головного мозку, що відповідають за дрібні рухи пальців рук, є необхідним елементом у системі логопедичного впливу. Руки – це «ансамбль» сенсорних, перцептивних і виконавчих органів.

Робота з пальцями виводить кору головного мозку на новий енергетичний рівень, підвищує її тонус. Здійснення задуму, планомірне досягнення певного результату діяльності можливе за наявності рухових навичок.

Оволодіння руховими навичками, зокрема графічними, і є утворенням тимчасових нервових зв'язків у корі головного мозку дитини. Життя людини складається з різних видів діяльності, у процесі яких беруть участь різні аналізатори: зоровий, слуховий, кінестетичний, тактильний, руховий та ін. Одне з центральних місць у життєдіяльності людини посідає руховий аналізатор, який досягає надзвичайної досконалості у своєму розвитку протягом онтогенезу: людина шие, вишиває, малює, грає на різних музичних інструментах, пише, бігає, стрибає тощо [2, с. 143-144].

Дрібна моторика рук тісно взаємодіє з такими психічними процесами, як увага, уява, мислення, оптико-просторове сприймання (координація), зорова і рухова пам'ять, а також задіяні спостережливості та мовленнєва діяльність [3, с. 58].

Розвиток навичок дрібної моторики важливий і в подальшому житті дитини для використання точних, координованих рухів кистей і пальців, які необхідні, щоб одягатися, малювати і писати, а також виконувати безліч різноманітних побутових і навчальних дій.

Педагоги і психологи рекомендують починати активне тренування пальців дитини вже з восьмимісячного віку. Процес розвитку дрібної моторики відбувається природним шляхом на базі розвитку загальної моторики людини. Розвиток моторики проходить складний шлях, починаючи з хапання предмета всією долонькою, потім удосконалюється в процесі перекладання предмета з руки в руку, а вже до двох років дитина може не тільки правильно тримати ложку і пензлик, а й малювати. Процес вдосконалення моторних навичок активно відбувається в дошкільному та ранньому шкільному віці. Дитина все частіше виконує більш складні дії, що вимагають узгоджених дій обох рук [3, с. 58].

Розвитку дрібної моторики в дітей сприяють ігри з розвиваючими іграшками. Іграшка істотно впливає на

розвиток дрібної моторики дітей, допомагає пришвидшити, а також удосконалити даний навик у розвитку дитини [2].

Існує декілька ефективних способів розвитку дрібної моторики [2, с. 156]:

- ✓ ігри з дрібними предметами (мозаїка, пазли, намисто, конструктори тощо);
- ✓ пальчикові ігри;
- ✓ ліплення;
- ✓ масаж пальців і кистей.

У дошкільному віці необхідно проводити роботу з розвитку дрібної моторики і координації рухів рук. Дітям від одного року до трьох років вправи даються в спрощеному варіанті, доступні їхньому віку. Більш старшим дітям завдання можна ускладнювати. Такі вправи повинні проводитися регулярно, тільки за таких умов буде досягнутий найбільший ефект від вправ. Завдання повинні приносити дітям радість. Необхідно робити завдання відповідно до віку, цікавими, не перенасиченими, одночасно здійснювати контроль за процесом, щоб діти не перевтомлювалися.

Одним із улюблених занять дітей дошкільного віку є образотворча діяльність, яка позитивно впливає на розвиток дрібної моторики дітей. Кожна дитина любить і по-своєму вміє малювати. Дітей дошкільного віку необхідно вчити малювати широким пензлем, восковими олівцями, кольоровою крейдою. Дуже зручними є тригранні олівці у дерев'яному корпусі діаметром близько одного сантиметра з м'яким товстим грифелем, які дитині легко втримувати у руці трьома пальцями. Такі олівці не скочуються зі столу, у них не так швидко ламається грифель, що важливо, оскільки дошкільники малюють сильно натискаючи на олівець. Користуючись такими олівцями, діти швидко навчаться правильно тримати їх рукою [4, с. 121]. Ефективно стимулює розвиток дрібної моторики й ліплення. Пропонуйте дітям для ліплення глину, солоне тісто, спеціальну масу для моделювання, яка не лише має м'яку, пластичну консистенцію, але вона й безпечна для дитини, якщо вона вирішить спробувати її на смак. Дошкільника вчать сплющувати долонькою або кулачком шматочок тіста (масу для моделювання), відщипувати по

маленькому шматочку від великого шматка. Дитина буде у захваті, якщо знайде там захований вами невеликий предмет. Заохочуйте дитину перекладати зліплену невелику кульку з руки в руку, складати шматочки разом, натискати пальцями на зліплені кульки – млинці, гудзики (дірочки можна зробити олівцем), надавлювати, розминати невеликі шматочки. Це принесе задоволення дитині і одночасно познайомить із властивостями нових матеріалів. Для дитини це не лише заняття, що розвивають тактильну чутливість, фантазію, а й ефективне тренування спритності пальців. Можна запропонувати надавлювати пальцями на злегка просушений консервований горошок, м'яку кукурудзу, родзинки, виклавши їх уряд, по колу, хаотично або у вигляді силуету знайомого предмета (віконце, сонечко, лопатка, будинок тощо). Майструвати намисто, нанизуючи на тонкий пружний дріт, макарони із широким отвором, кісточки від рахівниць, розрізані на частини використані фломастери, картонні силуети тварин, яких потім можна «покатати на каруселі», прокручуючи дріт. Просівати разом борошно і горох, манку і рис через сито, при цьому ховаючи у манку або борошно гудзик, намистину, камінчик, іграшку з кіндер-сюрпризу. Вчить дитину шукати заховані дрібні предмети у різних крупах, насипаних у невелику, але високу ємкість. Можна використовувати як сухі крупи, так і зволожені водою. Це гарна вправа для розвитку тактильної чутливості. Та й дитина із задоволенням буде займатися такими «пошуками» [4].

Можна використовувати ігри з короткими кольоровими шнурками [5, с. 103]:

- ✓ опускати їх у пляшки з широким і вузьким горлом;
- ✓ складати, тримаючи за кінчики шнурок у коробки;
- ✓ знаходити потрібного кольору шнурок серед купи шнурків;
- ✓ протягувати шнурок через коробочку з-під кіндер-сюрпризу, попередньо зав'язавши на кінцях вузли [5]. Також можна розкручувати і закручувати пробки, вкладати різнокольорові пластикові стаканчики один в один,

переливати воду в різний посуд, переносити ложкою, маленькою пластмасовою чашкою воду тощо. Ловити у воді руками, ложкою, ситечком порожні і наповнені коробочки від кіндер-сюрпризів, коркові пробки, м'ячики для гри у пінг-понг, діставати з дна посуду варені перепелині яйця, латексні м'ячики.

Отже, робота з розвитку дрібної моторики повинна проводитись регулярно, адже саме тоді буде досягнутий вагомий ефект від цих спеціальних вправ. Завдання з розвитку рухів пальців рук повинні приносити дитині радість, не повинні викликати перевтомлення. Велике значення в цих іграх-вправах має текстовий супровід. Він має бути веселим, доступним для дітей. Необхідно пояснювати значення тих чи інших рухів чи положень пальців, зацікавлювати дітей у виконанні цих рухів, створювати сприятливий емоційний настрій [1, с. 188].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева М. М. Методика развития речи и обучения родному языку дошкольников: учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений / М. М. Алексеева, В. И. Яшина. - М. : Издательский центр «Академия», 1997. - 400 с.
2. Бородич А. М. Методика развития речи детей / А. М. Бородич. - М. : Просвещение, 2001. - 484 с.
3. Литовченко О. В. Развитие общей моторики умственно отсталых дошкольников. / О. В. Литовченко // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського [Зб. наук. пр.]. - Вип. 9-10. Одеса, 2003. - С. 56-64.
4. Тихеева Е. И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста) пособие для воспитателей детского сада / Е. И. Тихеева // под ред. Ф. А. Шохина. - М. : Просвещение, 1991. - 386 с.
5. Ушакова О. С. Связная речь. Психолого-педагогические вопросы развития речи детей дошкольного возраста / О. С. Ушакова. - М. : Просвещение, 2004. - 153 с.
6. Кольцова М. М. Двигательная активность и развитие функций мозга ребенка / М. М. Кольцова. - М.: Педагогика, 1973. - 144 с.

УДК 376-056.264:159.942

О. Б. Белова

кандидат педагогічних наук,
старший викладач

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ АГРЕСІЇ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ

Стаття розкриває основні теоретичні та практичні методи дослідження агресії, що дозволили виявити особливості та рівень прояву агресії у дітей з нормальним мовленнєвим розвитком, фонетичним недорозвиненням мовлення, фонетико-фонематичним недорозвиненням мовлення та з нерізко вираженим загальним недорозвиненням мовлення. У першому блоці – досліджувалась неусвідомлена агресія. Діагностичний зміст блоку забезпечували модернізовані малюнкові методики, що вивчали стан агресії, а також модифікована методика, що виявляла моделювання типів поведінки у свідомості. У другому блоці вивчалась усвідомлена агресія, а саме, розуміння школярами свого стану та поведінки за опитувальником, та агресія у діях в мікро- (сім'я) і макрогрупах (колектив учнів з якими навчається дитина) (за методом невключеного спостереження).

Стаття раскрывает основные теоретические и практические методы исследования агрессии, которые позволили выявить особенности и уровень проявления агрессии у детей с нормальным речевым развитием, фонетическим недоразвитием речи, фонетико-фонематическим недоразвитием речи и с нерезко выраженным общим недоразвитием речи. В первом блоке - исследовалась неосознанная агрессия. Диагностическое содержание блока обеспечивали модернизированные рисунки методики, которые изучали состояние агрессии, а также модифицированная методика, которая выявляла моделирование типов поведения в сознании. Во втором блоке изучалась осознанная агрессия, а именно, понимание школьниками своего состояния и поведения за опросником, и агрессия в действиях в микро- (семья) и макрогруппах (за методом невключенного наблюдения).

The article deals with the analysis of theoretical and practicality literatures, which direction on the study diagnostic methods for research aggressiveness of the junior schoolchildren with phonetic underdeveloped speech a, phonetic-phonemic underdeveloped speech and unsharply manifested